

POVEL RAMEL KNÄPPUPP UPP! (Artikelserie i ALLERS, 1959)

Denna förtjusande bild härstammar från finalen på Knäppupp 1, sådan den utformades på Folkan i Stockholm. Den uppmärksamme läsaren finner mig praktiskt taget omringad av idel godingar, bland vilka jag särskilt vill framhålla Viola Sundberg, Gunwer Bergqvist, Maj-Britt Thörn, Brita Borg, Barbro Hörberg och Birgitta Olson – d.v.s. om ni tittar på dem från vänster till höger. Annars blir det precis tvärtom!

MINA FÖRSTA 37 ÅR

Vi är nu framme vid det ändlöst spännande ögonblick i Povel Ramels liv då ridån går upp för den första Knäppuppen – en vändpunkt i hans tillvaro, en stund då svenska folket för första gången får stifta bekantskap med en helt ny underhållningsform. Läser ni tappert vidare får ni också träffa den rysansvärda Svarta Änkan – men akta er, hon bits! Allt detta och mycket annat berättas av

Povel Ramel för Bo Hanson

DEL 4, (ALLERS NR 16, 590419):

RIDÅN I VÄDRET FÖR KNÄPPUPP!

”Svenskarna har ju rykte om sig att vara tillknäppta. Det är egentligen närmast för att avliva alla sådana rykten som vi kommer med vårt lilla demonstrativa råd: KNÄPP UPP! Knäpp upp ytterkläderna! Koppla av! Relax, som de säger i Stater-na. Och knäpp upp humöret en bit! Lätta på dom andliga knäppkängorna och trivs!”

Detta är, mina vänner, ett citat ur programmet gör vår vilda musikaliska utsvävning Knäppupp I, kallad ”Akta huvet!”, som hade premiär den 10 oktober 1952 på Lorensbergs Cirkus i Göteborg.

Förlåt oss om det verkar skrytsamt, men akta er vilken jättesuccé det blev!

Vi hade jobbat ohyggligt hårt sen nån gång efter midsommar med alla förberedelser. Bland annat hade jag under en sommarturné i parkerna provat effekten av

monologen *Viking* (ni vet den där om han som var så svag att han var tvungen att gå omkring med en kilovikt genom livet eftersom han inte orkade ställa den ifrån sig). Den slog fint, förstås, fast jag inte kunde göra den full rättvisa. Jag vet inte varför, men Martin Ljung ville först inte göra den.

- Men snälla Martin, sa jag, den här monologen är ju skriven för dig. Det är du som ska förädla den!

OK, sa Martin motvilligt. Ta hit den då!

Sen gjorde han *Viking*, och den är väl fortfarande en av hans allra största framgångar!

Vi hade faktiskt lyckats hemlighålla det mesta av vad som skulle ske på premiären, och därför blev väl överraskningen och förtjusningen hos publiken desto större när premiärkvällen kom. Det hela började ju synnerligen "elastiskt". Alla vaktmästare var utklädda till läkare och rantade omkring i foajén och salongen med stetoskop på magen och lyssnade på hjärta och lungor på utvalda offer ur publiken. Ett brudpar kastade massor av risgryn ut i salongen, Ett par flickor stod på scenen och spelade tennis, en jägare med jycke travade över scengolvet och lyfte bössan till ett skott, varefter en and brakade ner från scenvinden och hamnade framför fötterna på honom. Själv gjorde jag min entré från läktaren åkande i en linna och vildsint tjoande, rakt över publikens huvuden.

På tal om den där linan så var jag ganska rädd för den före premiären. Tänk om vajern lossnade eller nåt annat hände så att jag brakade rakt ner på publiken? Man väger ju i alla fall några kilon, menar jag,

Men Astor Holmqvist, vår tekniske chef och tusenkonstnär, skakade på huvudet åt alla mina bekymmer.

- Jag har provat linan, sa han. Den är OK. Åk du bara!

- Nej du, sa jag, jag tror det är bäst att du åker en gång först så att vi är säkra på att allting är perfekt.

- All right! sa Astor och grabbade tag i linan och gav sig i väg. Och han for som en raket tvärs över den tomma salongen och landade med ett brak på scenen. Vajern hade slaknat! Nu gick det bra, för Astor är en synnerligen välgymnastiserad och vältränad gosse – han har väl inte varit lindansare för ingenting – men hade det varit jag hade det säkert gått galet. Och därmed hade min scenkarriär av allt att döma varit avslutad innan den började på allvar!

En annan gång – det var när föreställningen gått några veckor – blev jag hängande i den olycksaliga vajern mitt över publikhavet. Jag fick vinschas ner på scenen. Det kändes lite snöpligt, men publiken var lika lycklig för det.

Anslaget till Knäppupp 1 gavs redan i programmet, som verkligen var något nytt och ovanligt i svensk teaterhistoria. Alla medverkande presenterades med helsi-

desbilder av oss som barn (speciellt anslående var bilden av Maj-Britt Thörn – hon låg på en fäll, var tre månader gammal och blickade blaserat på fotografen). Vi presenterade en amerikansk gangster som Knäppuppens beskyddare och Frankenstein som gästartist. I programmet förekom också ett följetongsavsnitt (att läsas medan det var tråkigt på scenen) som hette "Sådan var hon, Edith". Det var författat av den berömde Gordon Gräde, och jag kan inte neka mig nöjet att citera några rader ur den gripande och gastkramande handlingen:

- *Men jag tyckte du lovade mig nyss, Frederik!*

Hennes panna var låg och fuktig.

- *Jag kan tvätta hur många som helst, viskade han. Bara inte just nu!*

- *TJURKLYVARE!*

Ingen av dem hade sett Dödögat komma in i rummet. Nu hann de nätt och jämnt vända sig om. De skymtade hans motbjudande hud. Men det var inte det som skrämde Elsa. Det var något odefinierbart strax till vänster. Vid dörrposten!

- *Vrid ut! Vrålade hon. Det kanske inte hinner!*

För sent upptäckte båda den verkliga anledningen. Hela väggen formligen ...
(forts. en annan gång)

Får jag sen också tillägga att vi i programmet under rubriken "övriga medverkande" hade världsberömdheter sådana som Influensakören Hippo, Barbro Wilhelmsdotter-Rak och professor Emanuhabb Mårtensson-Knubbig, och ett "otympligt korsord", där första pris var en fri simtur över Engelska Kanalen, andra pris en hängmatta av guld och tredje pris ätteklubban "Hugo" i lyxutförande, så tror jag nog att ni med ledning av programbladets utformning kan bilda er en om än svag föreställning om hur Knäppupp 1 var konstruerad!

Inreg varumärke: en knapp

Förresten: Vet ni hur vi kom fram till ordet *Knäppupp*? Jo så här:

Vi grunnade länge på vad vi skulle kalla föreställningen.

En sak var fullkomligt klar från början: den skulle inte kallas revy! Vi visste på förhand att den med stor sannolikhet skulle innehålla det mesta från träskodans och siamesisk boxning till tvångsallsång under tortyr och gåsmiddagar (och hur rätt fick vi inte!), och nu gällde det att så att säga söka sig fram till pudelns kärna och få en benämning som åtminstone någorlunda nöjaktigt rymde allt detta. Men vad?

Något måste den ju heta, så långt var alla eniga.

Dagarna gick, inget namn dök upp.

- Vi ska kalla den för ... för en musikalisk ... en musikalisk *Knäppupp!* sa jag så plötsligt en dag, drabbad av Den Stora Inspirationen.

De andra som var närvarande vid det historiska ögonblicket smakade på ordet, och Per-Martin Hamberg protesterade först av alla.

- Du är inte klok! sa han med sin sedvanliga rättframhet och förmåga att träffa huvudet på spiken. *Knäppupp!* Det går inte. Den människa är inte född som inte omedelbart tänker en ful och lågpannad tanke när han hör det ordet. Knäppupp, det låter ju oanständigt!

Men hur det var så fastnade ordet Knäppupp i våra medvetanden. Ingen kom heller med något annat godtagbart förslag. Och eftersom vi dessutom visste med oss att det inte låg nånting av snaskeri och snusk i revyn, heller ingenting av anspelningar av något slag så tyckte vi efter hand att *just därför* kunde den begåvas med detta till synes frivola namn.

- Så får det bli! sa Martin, och så fick det bli.

Naturligtvis var det sen inte det minsta svårt att finna ett acceptabelt inregistrerat varumärke. Det blev förstås en knapp!

Vi erövrar Stockholm

Den lysande sejouren i Göteborg följdes av en om möjligt större framgång i Stockholm, men det var faktiskt ett slag när ögat att vi aldrig kommit till Kungl Huvudstaden.

Före Göteborgspremiären hade Felix Alvo och jag fört en del underhandlingar med representanter för Folken – vi ville gärna ha återförsäkringar om en teater i Stockholm att dra in på när Knäppuppen var färdigtröskad i Göteborg. Den gången sprack det emellertid ekonomiskt, och när vi öppnade på Lorensberg hade vi ännu inte klart med någon Stockholmsteater.

Efter premiären kom det emellertid blixtnabbt ett kontraktförslag från Stockholm. Felix såg på kontraktet – det låg på ett bord på mitt rum på hotellet -och såg på mig. Sen tog han kontraktet och rev det i två bitar och lät dessa sakta droppa ner i papperskorgen.

Dagen därpå togs förhandlingarna upp igen. Felix, som hade personliga skäl att vara lite misslynt, var absolut stenhård. Han krävde betydligt större andel av nettot än vad som diskuterats i första omgången och hade för övrigt en del anspråk som han tidigare inte skulle ha vågat andas om ens.

- Herr Alvo begär väldigt mycket, svarade vår motparts representanter. Vad har ni egentligen att komma med som motprestation?

- En succé, mina herrar, en succé, svarade Felix stillsamt men magnifikt.

Det *blev* våra villkor.

I Göteborg hade vi som synnerligen elastisk avslutning på den elastiska finalen översköljt vår avtågande publik med ett stilla regn, men den lilla leken kunde vi dessvärre inte leka i Stockholm. Här ordnade vi med stort kuddkrig mellan scen och salong som avslutande muntration. Publiken var varje gång med på noterna lika helhjärtat och handlost, en gång till och med lite för helhjärtat.

En kväll ockuperades hela första bänk på Folken av ett sällskap herrar i lösmustasch och överdådigt humör. De var roliga, minsann! Under hela föreställningen störde de oss så gott de kunde – och det kunde de! – och måttet rågades då de i finalen kom upp på scen, hela gänget. De ville väl visa hur mycket roligare det blev om de fick vara med och leka.

Nu hör det i dubbel mening till pjäsen att jag i finalen skulle ligga i en jättesäng, omgiven av ett antal osorterade blondiner (det var så kuddkriget med publiken började), men innan jag kröp ner till flickorna i sängen hade jag tvätt mina händer i ett stort handfat som några handfasta gubbar ur scenarbetarskrået burit in. När nu dessa mustaschprydda lustigkurrar kom upp på scenen och hotade att fördärva hela finalen rann sinnet på mig. Jag hävde mig – ehuru motvilligt – upp från paulunen och de vackra blondinerna, snabbade mig fram till handfatet, lyfte detsamma högt över huvudet och lät dess tvällöddriga innehåll beskriva en skön parabel över inträngningarna. Alltmedan jag vände mig till publiken och helhjärtat skrek:

- Ska det vara crazy så ska det!

När det var som roligast i Stockholm – och medan kassan fortfarande rapporterade utsålt fjorton dar i förköp – så slutade vi. Inte för att vi följde den gamla maximen som säger att man ska sluta när det är som roligast utan därför att jag blev sjuk och en stor del av ensemblen blev inkallad. POVEL SJUK! stod det med stora bokstäver på Expressens löpsedel. Större stilsort finns knappast, åtminstone hade Expressen inte haft nån större sen i maj 1945, då man kungjorde nyheten om krigsslutet! Samma sak – att jag blev sjuk, och att Expressen körde med krigsrubrik – hände förresten tidigare några dagar i januari, då Sigge Fürst ställde upp och ersatte, på sitt eget lilla sätt ett par dagar.

Önskas köpa: ett cirkustält

När Knäppupp 1 lades ner i Stockholm var den faktiskt långt ifrån slutspelad. Det fanns massor av stockholmare som ville se den, och biljettrekvisitioner strömmade hela tiden in från landsorten.

Det var då fantomen från Njurunda, alias Felix Alvar Johansson, alias Felix Alvo, knäckte sin epokgörande idé: vi ska turnera land och rike runt i ett jättestort cirkustält och köra Knäppupp 1 från Ystad till Haparanda!

Sen alla först hjärtligt skrattat åt detta lustiga skämt vidtogs raskt förberedelser för att sätta den vansinniga planen i verket. Ett fantastiskt schabrak till tält inhandlades (det döptes sen under högtidliga former till Blå-Stället), cirkusvagnar i parti

och minut skaffades från Tyskland, rustades upp och bemålades skönt med orden "Povel Ramels Knäppupp", och innan någon visste ordet av var hela karavanen i rullning! Ja, den som hade anat det någon månad tidigare!

Vi tangerade under ett par månader 34 svenska städer, överallt föregångna av vår kombinerade häröld-reklammakare-borgmästare-övertalare och notischef Stig Wallgren. På polisstationer och drättselkamrar i olika städer spärrade man upp ögonen av förtjusning när herr Wallgren inträdde i snygga gångkläder och välbors-tade skor och anhöll om tillstånd att å Torget (Marknadsplatsen, Gröningen, Kon-sul Nilssons plan etc, stryk det som ej önskas) härstädes få under tiden si och så uppföra ett sällskapsnöje kallat Knäppupp. Man var på officiellt håll van vid diver-se cirkusars underliga reklam- och resolutionsrepresentanter som snubblade in fem minuter före föreställningens början och på bruten svenska bad om speltill-stånd.

Vi kuskade runt till och med den 10 september 1953 och spelade alltså praktiskt taget elva månader i sträck! Gör om det, den som kan!

Det var emellertid nära ögat att turnén fått inställas på grund av polishemsökel-se och det redan på ett tidigt stadium. När vi spelade i en uppsvensk stad råkade en av stolsraderna få den nerskjutna fågeln (se tidigare!) i huvudet. Den drabbade hotade med dels märkning för livet av mig, dels polisanmälan för svår misshandel, varav ilska följt. Vi lugnade honom dock genom att sticka till honom en hemvirkad hundralapp. Och därmed kunde turnén gå vidare. Men varje gång vi kommer till den stan på sommarturné får vi säkert som amen i kyrkan ett telefonsamtal, så ly-dande:

- God dag, det är fru X-son. Det var min man som fick en fågel i huvudet då ni spelade här 1953 på sommaren. Kan vi få två fribiljetter? Och det kan de ju!

Svarta Änkan i Mexico

Till mina mera förnuftiga uppfinningar i livet hör tekniken att bara förekomma på scenen vartannat år. Efter elva månaders knäppuppande var jag tämligen utled på alltsammans, och sen jag väl varit med och snitsat till 1953 års Idéon-glädje, "Djuprevyn 2 meter" (det var i den Martin Ljung gjorde sin berömda Hamlet-monolog, om ni kommer ihåg den, och det gör ni!), så reste Susanna och jag raskt tvärs över Atlanten till USA och Mexiko. Vi for bara ett par dagar före premiären, och jag var naturligtvis mäktigt nyfiken på kritiken. Men var få tag i en svensk tid-ning och just rätt tidning? Det problemet löste sig dock mycket elegant. När vi gick igenom FN-palatset i New York och av den vänlige guiden fördes högst upp till 38:e våningen och Dag Hammarskjölds privata våning så fann vi där en hel packe Stockholmstidningar. Jag kastade mig över dem och hade turen att hitta just de nummer där Djuprevyn recenserades. Styrkt av de vänliga ord som sades om den var jag redo att låta Mexikos alla mystiska skickelser drabba mig.

Bland allt det roliga, tjusiga, härliga, underbara och fina som hände under den resan minns jag nog bäst den vecka vi tillbringade i Acapulco, och att just de dagarna bränt sig fast i mitt minne har förstås sina speciella skäl.

Det var den gången jag försökte mig som djuphavsfiskare och vattenskidåkare. Det var skrämmande upplevelser båda.

När man djuphavsfiskar i Mexiko hyr man för en överenskommen summa en båt och sticker ut till havs. Men ombord befinner sig en samling råa sällar som man tror ska kasta en i sjön men som i själva verket är snällare än mången vargunge i en medelsvensk scoutkår. I priset för trippen ingår garanterat napp, men man får bara föra i land två fiskar av större format, resten slängs genast tillbaka. Man sitter i en stol i aktern och jobbar och sliter och drar, och när man fått fisken någorlunda nära båten ingriper besättningen och halar den ombord. Det är jobbigt men spännande, och till sist blir man ganska haj på kuppen ...

Hur annorlunda är det då inte att åka vattenskidor!

Jag gjorde det i Mexiko. Flera, flera sekunder.

Först har man teoretiska övningar, sen sätter man på sig två mycket vackra röda vattenskidor. Och sen går man ut i vattnet. Så långt gick det bra för mig.

- All right? frågade läraren på högmodig spanska.
- All right! gallhojtade jag för att överrösta dånet från båtmotorn.
- All right! skrek han, och så åkte vi i väg med tusen knop i sekunden.

Efter 1/10 sekund (och bländare 22, så solgassigt var det), befanns det att jag åkt vattenskidor 2 (två) centimeter. Då gjorde jag snabbt ett nytt försök och sen ett till och sen ytterligare ett. Till sist stod jag upprätt på de flytande vattenskena i tjuugo sekunder. Men innan vi kom så långt hade jag nästan torrlagt Stilla Oceanen. Aldrig har så mycket vatten slukats av så få människor på så kort tid till så liten nytta.

När vi, d.v.s. Susanna och jag, låg på stranden och pustade ut efter mina vedermodor med vattenskidorna upptäckte jag en svart spindel som kröp och kravlade på Susannas rygg. Jag tog den och lade den i en flaska Tequila, det världsberömda starka mexikanska brännvinet (som jag hade med för att bjuda eventuella bekanta på en liten mexikansk kaffekask medan solen gassade). Efter två timmar tog vi ut den ur flaskan. Den levde fortfarande, vilket gjorde oss något fundersamma, för vi visste att Tequila är så starkt att en medelstor hamnbuse inte står för en snaps av det mer än högst åtta sekunder. Vi tittade intresserat på kräket, men sen tyckte vi att spindeln såg så otäck och hämndgirig ut att vi dödade den, varefter vi tillkallade en spindelexpert.

Han gav den en snabb blick, sen bleknade han och höll på att dråsa till mar-ken.

- Detta är ett exemplar av *Viuda Negra, Svarta Änkan*, hackade han nervöst. Den kallas så därför att den har den underliga vanan att döda sin make omedelbart efter parningen.

- Bits den? frågade jag.

- Ibland, svarade experten, men om den blir irriterad släpper den ut en liten droppe gift som omedelbart fräter igenom huden. Kommer man inte under läkarvård inom tjugofem minuter brukar man dö efter sådär tre fyra timmar.

- När går nästa tåg till Sverige? frågade jag.

Alla har vi varit små – också Eugen Cork!

Knappt hade jag kommit hem från Mexiko förrän det var dags att spänna för Pegasen igen och ge sig ut på en ny ridtur i inspirationens grönskande marker: Knäppupp 2 skulle fram till hösten.

Innan vi hade premiär på 2:ans Knäppupp åkte jag dock en månad i folkparkerna och det av en särskild anledning. Det gällde en mission som jag redan året innan åtagit mig, för att i gengäld till turnén med Knäppupp 1 få loss trumpetaren Gösta Törner från ett antal kontrakt med Folkparkernas Centralstyrelse. Gösta var en synnerligen värdefull medlem i vår orkester och här byttes alltså en sommar mot en månad och en trumpetare mot en sångare. Att "sångaren" sen drog med ett par kolleger på den lilla turnén hade folkparksledningen inget emot.

Sommaren 1954 kuskade jag således runt med kolleger, och de hette Martin Ljung och Gunwer Bergkvist. Det var både roligt och nyttigt. Vi passade bland annat på att testa en del material för höstens Knäppupp 2, t.ex. *Siskorna i björken*, som slog snällt och som därmed bevisade sin livsduglighet inför premiären.

Knäppupp 2 blev faktiskt en ännu större framgång än ettan varit, och personligen håller jag nog den för den mest genomarbetade grunka vi gjort. Den var mer samlad än ettan, allt plotter och sånt som ofrånkomligen hör till när man gör en sak för första gången var borta. Ändå var den lika fräsch och pigg som sin föregångare, och dessutom hängde de olika numren associationsmässigt bättre samman. Helheten kom fram bättre, och frågan är väl om vi någonsin haft så många fina enskilda nummer som just i 2:an.

Här har ni för resten några exempel, och håll sen gärna med mig om att det var bra grejor!

Martin Ljung gjorde t.ex. *Macbeth* (med benägen assistens av bl.a. Pekka Langer) och sin roliga monolog *Då var det synd om mej*. Det var i den han kom in på scen som en liten gosse med kolt och spetskrage och med en röst som darrade av självömkan berättade att han hade två bröder som hette Bror och en som hette Emil, och alla slog jämt på honom, och då var det så synd om honom.

Brita Borg sjöng en visa som hade sitt ursprung från min och Susannas rekreationsresa efter Knäppupp 1. Det var när vi vinkade adjö till alla som temat till *Följ mej bortåt vägen* rann ur mig, och jag var väldigt rädd för att tonslingan skulle försvinna från mig under färden.

Gunwer Bergkvist hade sin parادلåt *Då hade jag håret så här*, med en peruk som vandrade runt huvudet. Hon och jag gjorde sedan tillsammans *Alla har vi varit små*, och så hade jag den lilla visan *Balladen om Eugen Cork*, som jag nog håller för att vara en av mina bättre saker, fullt jämbördig med t.ex. *Titta jag flyger!* eller *The Gräsänkling blues*. Jag vet att det finns de som tycker att jag var elak och lågsinnad mot Evert Taube när jag gjorde "Eugen Cork", men sanningen är i stället att jag hyser den djupaste beundran för vännen Evert och hans mästerliga visor. I Cork-textens många krumbukter döljer sig också en väl camouflerad underdånighet, så det så!

Knäppupp 2 gick för pukor och trumpeter hösten 1954 – våren 1955, och sen var det dags att åka ut på turné med den.

Under turnén fyllde praktiskt taget hela ensemblen år – bland annat inträffade 1/6 1955 min 33-årsdag, som naturligtvis firades med övlig pompa – och när vi mot turnéns slut företog en kontrollräkning av födelsedagsfirarna hade faktiskt alla fått sin tribut. Utom revyns "nummerflicka" Hanny Schedin. Detta var naturligtvis en brist i organisationen, och vi beslöt att omedelbart reparera den.

Så kom vi till Hudiksvall, och det var en av de sista turnédagarna. Finalen i 2:an hette "Stora tacket", och alla tackade alla i ensemblen till tonernas av *Följ mej bortåt vägen*.

Den morgonen i Hudiksvall väcktes Hanny i sitt hotellrum av Gunwer, Martin, Pekka och mig, och vi överlämnade en mastodonttårta till henne till tonerna av den vackra lilla visan "Hanny birthday to you!".

- Vad i fridens dar gör ni? frågade Hanny och såg ut som ett frågetecken.
- Grattis Hanny! skrek vi i korus. Grattis på födelsedagen!
- Men jag fyller inte år i dag! protesterade Hanny.
- Det gör du visst det! sa vi, och så fick det bli.

Sen följde en dag som Hanny nog aldrig kommer att glömma. Jag hade ordnat det så att presenter och telegram strömmade in från halva Sverige, och finalen på föreställningen formade sig till en enda jättelik hyllningskavalkad för henne. Hon fick blommor av varenda medlem av ensemblen, hon fick blommor av orkestern, av scenarbetarna, tältresarna och så vidare.

Efter föreställningen hade vi arrangerat en specialsupé på Stadshotellet. Det var mitt i kräftsäsongen, men mitt på golvet stod dukat ett magnifikt påskbord, och på matsedeln stod sådana läckerheter som filmjök med snaps, kött med mjölk, glass

med pilsner och stångkorv med champagne. Under hela måltiden vandrade hotellpersonalen, köksmästaren, portieren etc. in med underliga födelsedagspresenter. Alla gåvorna bestod av minnen från Hudiksvall, sådana där typiska träsaker och glödritningar som tillverkas i Småland och Japan. Kvällen slutade med att samtliga gäster i hotellmatsalen sjöng "Hanny birthday to you".

Ja, det var sannerligen en födelsedag!

Eller rättare sagt: det var inte en födelsedag!

Nästa vecka bläddrar Povel Ramel vidare i minnenas välförsedda album, och sköter ni er snällt till dess får ni vara med om mycket skojigt, det är garanti på det! Då ses vi på tisdag igen – hej så länge!

Martin och jag ur FUNNY BOY